

БАБАЛАР СӨЗІ

ХИКАЯЛЫК
ДАСТАНДАР

4

«МӘДЕНИ МҰРА»
МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ
КІТАП СЕРИЯЛАРЫ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТҰҢҒЫШ ПРЕЗИДЕНТІ
НҰРСҰЛТАН НАЗАРБАЕВТЫҢ
БАСТАМАСЫ БОЙЫНША ШЫҒАРЫЛДЫ

АСТАНА
2004

«МӘДЕНИ МҰРА»

МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ

КІТАП СЕРИЯЛАРЫ

БАС РЕДАКЦИЯСЫНЫҢ АЛҚАСЫ

Тасмағамбетов И.Н., *бас редактор*

Тәжин М.М., *бас редактордың орынбасары*

Асқаров Ә.А., *жауапты хатшы*

Әбділдин Ж.М.

Әуезов М.М.

Байпақов К.М.

Зиманов С.З.

Кәлетаев Д.А.

Кекілбаев Ә.

Кенжеғозин М.Б.

Қасқабасов С.А.

Қойгелдиев М.Қ.

Мағауин М.М.

Мәмбеев С.

Нұрпейісов Ә.К.

Рахмадиев Е.Р.

Сұлтанов Қ.С.

Сүлейменов О.О.

Хұсайынов К.Ш.

БАБАЛАР СӨЗІ

ЖҮЗ ТОМДЫҚ

Хикаялық дастандар

ББК 82.3 (2 каз)

Б12

**«Мәдени Мұра» Мемлекеттік бағдарламасының
Фольклортану, әдебиеттану және өнертану секциясының мүшелері:**

Қасқабасов С. (*төраға*), Қорабай С. (*төрағаның орынбасары*),
Жұмасейітова Г. (*жауапты хатшы*), Әзібаева Б., Егеубаев А.,
Күзембаева С., Қирабаев С., Мамыраев Б., Тұрғанбаев А.

Томды басуға М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының
Ғылыми кеңесі ұсынған

Томның редакция алқасы:

Әзібаева Б. (*жауапты редактор*), Қасқабасов С., Қорабай С.,
Рақышева Ж. (*жауапты шығарушы*)

Томды құрастырып, ғылыми қосымшаларын дайындаған:

Әзібаева Бақытжан, *филология ғылымдарының докторы*

Б12 Бабалар сөзі: Жүз томдық. — Астана: «Фолиант», 2004.

Т. 4: Хикаялық дастандар. — 2004. — 328 бет, суретті.

ISBN 9965-619-75-1

«Бабалар сөзі» сериясының төртінші томына «Қисса Хатымтай жомарт», «Хикаят дастан Хатымтай», «Қисса Қасым жомарт» атты хикаялық дастандар енді.

Б $\frac{4702250105}{00(05) — 04}$

ББК 82.3 (2 каз)

ISBN 9965-619-75-1 (т. 4)

© Әдебиет және өнер институты, 2004

ISBN 9965-619-60-3

© «Фолиант» баспасы, көркемдеу, 2004

ҚҰРАСТЫРУШЫДАН

М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты Мемлекеттік «Мәдени мұра» бағдарламасы шеңберінде жарияланатын «Бабалар сөзі» атты жүз томдық басылымды дайындап, жариялау жұмысын жалғастыруда.

«Бабалар сөзі» сериясы — ғылыми басылым. Оның негізгі принципі — шығарманың табылған нұсқаларын жүйелеп, өзара салыстыра зерттеп, фольклорлық шығарманың сюжеті мен жанрлық белгілері туралы толық көрініс беретін мәтінді оқырманға ұсыну. Керек болған жағдайда бірнеше варианттары жарияланады. Ол варианттар бір томда жинақталмаса, ғылыми жұмыстардың барысына қарай кейінгі томдарда басылады.

Әрбір том ғылыми қосымшалармен толығып отырады. Ғылыми қосымшалар томға енген мәтіндерге жазылған түсініктемелерді және олардың табылған варианттары жөнінде мәліметтерді қамтиды. Сондай-ақ бұған сөздік, жер-су атаулары, мәтіндерде кездесетін тарихи тұлғалар мен діни есімдерге арналған түсініктер, дастанның жинаушылары мен оның жырлаушылары туралы деректер, пайдаланылған әдебиеттер тізімі, орыс және ағылшын тілдерінде жазылған түйін кіреді.

«Бабалар сөзі» атты серияның төртінші томы алғашқылары тәрізді хикаялық дастандарға арналды.

Хикаялық дастандар — дастандық эпосымыздың өте көлемді, маңызды, бай саласы. Олардың басым көпшілігі ХІХ ғасырда туындап, 1917 жылға дейін араб әрпінде кітап болып жарық көрді, қолжазба күйінде сақталып тұрғандары да аз емес.

Өкінішке орай, бұл туындылар ХХ ғасырдың соңғы онжылдығында ғана дастандық эпостың басқа түрлерінен ажыратылып жүйеленіп, олардың жанрлық нышандары сипатталып, хикаялық [новеллалық] деп жіктеліп, бірнеше үлгілері көпшілікке арналған жинақтарда жарияланды.

Ұсынылып отырған томға үш дастан енгізіліп отыр, олар: «Қисса Хатымтай жомарт», «Хикаят дастан Хатымтай», «Қисса Қасым жомарт». Бұл дастандарға сақилығымен, кеңпейілдігімен белгілі болған Хатымтай жомарт пен Қасым жомарттың атына байланысты туған аңыз-әңгімелер арқау болған.

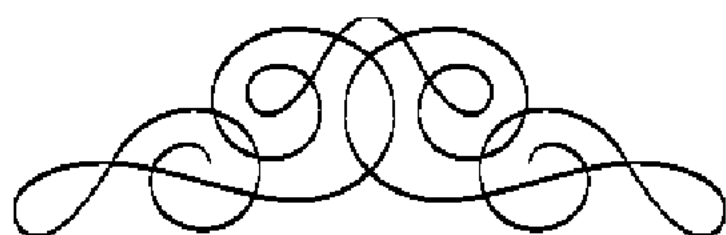
Томды дайындау барысында ХІХ ғ. аяғында, ХХ ғ. басында араб әрпінде кітап болып шыққан дүниелерді дұрыс тану үшін мәтіндерге мұқият талдаулар мен сараптау жұмыстары жүргізілді. Түпнұсқада қате жазылған сөздер қазақ тілінің жалпыға ортақ жазу нормаларына және контекске сәйкес түзетіліп отырды, ал кейбір шумақтарда жекелеген сөздер мен жалғаулар түсіп қалған жағдайда қажетті сөздер жақшаға алынып берілді.

Томға еніп отырған шығармалардың тілі мен сөз саптау мәнері дастандық эпостың кітаби үлгілеріне тән. Мұнда араб, парсы сөздері жиі кездеседі. Олар қазақ тіліне аударылып, томның соңында арнайы сөздікте топтастырылды. Сонымен бірге мәтіндерде көне түркілік формалар сақталғанын айтып кеткен лазым, мысалы: *тірік; таң атқаш; көргеш; тілей-дүрмін; абзал-дүр; бағырым; бірлән, білән, илә, илән; бар-сәна*, т. б. Олар еш өзгертусіз берілді. Демек, түпнұсқаның сөз қолданысы толық сақталынды.

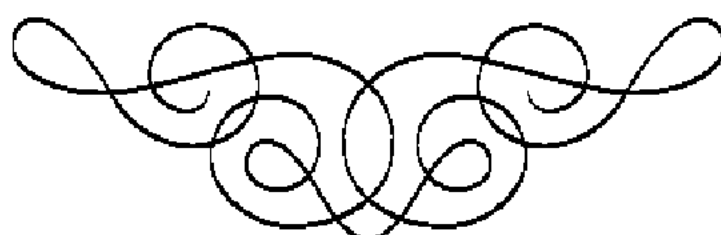
1897 жылы Қазан қаласында жарық көрген «Қисса Хатымтай жомарт» атты шағын дастан, сондай-ақ, 1913 жылы Қазан қаласында орналасқан Домбровский баспаханасынан кітап болып шыққан өте көлемді «Хикаят дастан Хатымтай» мәтіні Қазан төңкерісінен кейін бірінші рет оқырманға ұсынылып отыр. Ал «Қисса Қасым жомарт» Кеңес дәуірінде бір-ақ рет көпшілікке арналған жинақта біраз түзетулермен, редакцияға ұшырап жарияланған.

Томға енген мәтіндер түпнұсқадан дайындалып, еш өзгеріссіз беріліп отыр.

Томның көлемі — 20,5 б.т.

M Θ T I H Δ E P

قصة خاتم طای جومارت

Қисса Хатымтай жомарт

Бисмиллаһир-рахман ир-рахим

Дүнияда Хатымтай болған екен,
Тұрған жері Арабстан болған екен.
Бұ дағы Пайғамбар Расул Алладан
Аз бұрын жомарттық қылған екен.

Хатымның заманында болған екен,
Қара арғымақ бір аты болған екен.
Бұл аттың айтайын сипаттарын,
Рағаддай ауазы болған екен.

Бұл арғымақ тым қара сұлу болған,
10 Жүргенде тым жылдам жорға болған.
Жорғасын салдырғанда арғымақтың
Ескен жел артынан кейін қалған.

Осындай тым жақсы жүгірік еді,
Суға кірсе балықтай жүзер еді.
Кісінесе білерсің көк күлтірей,
Осындай бір дана айғыр еді.

Хатымтай тым дана, жомарт болған,
Жомарттығы әр қалада мәшһүр болған.
Бірқатар жомарттығы Хатымтайдың
20 Үрімнің патшасына мағлұм болған.

Падиша хазіретіне есітілген,
Хатымтайдан жомарт жоқ мәсли болған.

Қарасаң арғымағы бір дүлдүлдей,
Мұндай жорға дүнияды бір болма[ған].

Осындай мадақты патша хазіреті
Есітіп уәзіріне бір сөз салды.
Айтыпты падиша хазіреті:
— Тілеймін Хатымнан осы атты.

Егерде ихсан қылып бере қалса,
30 Рас екен Хатымның жомарттығы.
Егерде бермесе бұ атты,
Бос екен жомарт де[ген] ауазы.
Осылайша бір дана уәзіріне
Хатымға барарға бұйрық салды.

Бұл уәзір тым дана зерек екен,
Қасына он кісі жолдас еткен [екен].
Осылайша елші болып барғанында
Қыс болып қар, жаңғыр жауған екен.

Қабила Тайға елші жетті,
40 Хатымтай ауылына келіп жетті.
Осында елші де рахат көріп,
Қанша нығметпенен хұдұр етті.

Осында Хатымтай қонақтарға
Бір атты бауыздады ет асарға.
Еттерін елшілер жеп болғаш,
Алтындар ихсан етті бұ заттарға.

Осылайша елшілер қонақ болды,
Бір күн өтіп екінші күн және болды.
Осында уәзір де сөйлей берді,
50 Падиша хазіретінің айтқан сөзді.

Уәзір айтты: — Келгенім сізге, тақсыр,
Сұлтаным атыңды сұрайды — бер.
Хатымтай бұ сөзді есіте салып,
Маст кәби бихұзыр болады бір.

Хатымтай осында бір айтады:
— Бұрын неге айтпадың бұл хабарды,
Жорғамды басы бүтін саған беріп,
Шат қылар едім мен көңілімді.

Уай, дариға, аяулы бұл жорғамды,
60 Кәбап қылдым сіз үшін бұ дүлдүлді.
Қазанға асарға сіз қонаққа
Кеше кеш сойып едім ол дүлдүлді.

Өткен күн сіз қонақ болған уақыт
Қой-түйемнен бірісі де қорамда жоқ.
Сіздерге ет асарға бір қарадан
Көзіме бұ жорға көрінді құп.

Осында тұрды да елші айтты:
— Соймасқа керек еді арғымақты,
Еттен басқа болса да нәрсеменен
70 Сыйласаң болар еді біз қонақты.

Хатымтай осында жауап берген:
— Ет жемей қонағым бір жатудан,
Ол жорғам қанша қимат болса дағы,
Артық көрдім қонағым бір тойғаннан.

Жарандар, дүнияда мен істерім,
Мәшһүр болсын дүнияда бәнім намым.
Атымның мәшһүрлігін тілемеймін,
Тілеймін дүнияда өзім намым.

Хатымтай осылайша сөзді тамам етті,
80 Елшілерге алтын менен киім берді.
Және де жолдарына аттар беріп,
Ұзатып қонақтарын құрмет етті.

Үрімнің падишасы мұны есітті,
Жорға сойып сыйлағанын һәм есітті.
Алтын киім, жылқы беріп ұзатқанын
Біле салып падиша тахсин етті.

Және де құлақ салың, ей, жарандар,
Хатымның мұндай ғажап қиссасы бар.
Бір заман Йеменнен келген уақыт
90 Тән-жанменен жомарттық қылғаны бар.

Бір әкім болған екен ол Йеменде,
Баяғы Хатым жомарт заманында.
Бұ әкім һәм және жомарт болған,
Сонда да жетпеген Хатымтайға.

Неге десең, Хатымтай бай болған,
Мұндай жомарт дүнияда бек аз болған.
Дүнияда мысалы Хатымтайдың
Бір жоқ деген сөздері рас болған.

Хатым айтқандай жомарт бопты,
100 Қолдары ақша шашқан жаңғыр кәби.
Мұны естіп Йеменнің ол әкімі
Ойлаған Хатымнан болам сақи.

Егерде Хатымды біреу айтса,
Жомарт деп мәжілісте мақтай қойса,
Бұ әкім осында хасад менен
Ыза болып көңілінен ашу ете.

Ол әкім хасаддан бір айтыпты:
— Хатымды не үшін мақтайсыз? — депті.
Мендей мемлекетке сұлтан емес,
110 Далада бір жатқан ғаріп, — депті.

Бұ әкім сарайында мәжіліс қылды,
Мәжілісінде һәр кісіні құрмет етті.
Һәр адамның халіне лайық болған,
Мәжілісте өзі жүріп тағзым етті.

Бұ мәжілісте арадан біреу тұрып,
Хатымды мақтады дұға қылып.
Кейбіреу мәжілістен тұра салып,
Хатымды сөйледі жаман қылып.

Мәжіліс қылған ол әкім тұра келді,
120 Хатымға тым қатты хасад қылды.
«Хатымның қанын төгіп кел», — деп,
Сол жерде біреуді тағин қылды.

— Неге десең, Хатымның заманында
Жомарттықта жете алмайым мен анларға.
Заманымда ол Хатым тірік болса,
Жомарттықпенен қалмайды атым мұнда.

Мұнан соң Балажой біреу кетті,
Тай қабиласының осында жолын тұтты.
Көріссе Хатымды өлтірмек болып,
130 Осылайша өзінен қиял етті.

Балажой осылайша барады енді,
Тай деген руға жетеді енді.
Хатымның ауылын білмегеннен,
Бір әдемі жігітке ұшырап сұрады енді.

Бұ жігіт Балажойға қарсы келді,
Ашық жүзді достықты ізһар қылды.
Балажой бұ жігітті жақсы көріп,
Екеуі осында тамыр болды.

Балажой Хатымды білмеп еді,
140 Бұ жігіт Хатымтайдың өзі еді.
Сұлу бетті бір жігіт болған екен,
Ғалым, ақыл және де тәтті тілді.

Балажойды бұ жігіт қонақ етті,
Үйіне алып барып құрмет етті.
Балажойға құрметті қыла тұрып,
Құсыр еттім деп және де ғұзыр етті.

Осылайша Балажойдың көңілін алды,
Ізетті, құрметті қатты қылды.
Балажойдың мұратын білмегеннен,
150 Туысқандай өзіне тамыр қылды.

Бір кеше сахар уақты болып еді,
Балажойдың қолдарын келіп өпті.
— Қанша күндер біздерде қонақ бол, — деп,
Құрметті қылайын және, — депті.

Көңілдегідей құрметті қыла алмадым, —
Хатымтай айтады, — ай-а, жаным.
Балажой айтады ол жігітке:
— Рұқсат бер енді бізге, әй, қарағым.

Неге десең, бір үлкен керегім бар,
160 Іздеген дүниеде мұратым бар.
Хатымтай айтады Балажойға:
— Керегіңді бізге де айтқыл зинһар.

Мұратыңды егерде маған айтсаң,
Керегіңді табарға жәһд етсем.
Көңілім сол уақыт болар еді,
Керегіңді осынан тауып кетсең.

Балажой естіді Хатымтайдан
Осындай сөздерді шын көңілден.
Балажой айтады Хатымтайға:
170 — Сырымды айтайын көңілімден.

Тілеймін сіздерден енді мұнда,
Ғешкімге сырымды зинһар етпе.
Йеменнің әкімінің бұйрығыменен
Хатымды ізденіп келдім мұнда.

Әй, жігіт, Хатымды сұрайын енді,
Ауылы қайда Хатымның, айтың енді.
Хош құлықты Хатымтай күлімсіреп:
— Сұраудан мұрат не мұнда, — деді.

Балажой айтады сырларыны:
180 — Естіді Йеменнің падишаһы,
Жіберді біздерді бұл орынға,
Хатымның кесіп кел деп басыны.

Білмеймін бұ іске қандай себеп,
Кеткенін падишаның ашу қылып.
Осылайша жіберді бізді мұнда,
Хатымның басыны талап қылып.

Балажой айтады ол жігітке:
— Тілеймін Хатымды білдірмекке,
Хатымның мекенін бір айтсаңыз,
190 Болады ынтымақтық бұ достықта.

Хатымтай осында мұны есітті,
Күлімсіреп Балажойға енді деді:
— Хатым деген іздегенің мен боламын,
Қылышынменен басымды кел, кес! — деді.

Тәнімнен басымды айырып ал,
Тілеуің болып осыдан патшаға бар,
Басымды кесе салып қараңғыда,
Байқамастан жылдам-ақ кетіп-ақ қал.

Егерде кетпесең жылдам мұнан,
200 Таң атқаш кетсеңіз егер мұнан,
Туған-туысқаным келе салып,
Бір зарар қылмасын сізге деймін.

Мұнан соң Балажой сырдан кетті,
Хатымның басыны ортаға қойды.
Хатымның осындай халін көріп,
Айғай салып осында жылап қойды.

Балажой Хатымды білгеннен соң,
Сасып қалды бұ жерде көргеннен соң.
Балажой бұ жерде жылай-жылай,
210 Қолын өпті Хатымның білгеннен соң.

Қылышын Балажой шығарды енді,
Шығарып бір жерге қойып еді.
Хатым да басын қойып түрегелді,
«Кесіңіз басымды» деп рұқсат берді.

Балажой Хатымға мұнда айтты:
— Қылышты қоймаспын саған, — депті.
Сеніндей шарифтін ұжудына
Жәбір етпек біздерге обал, — депті.

Осылай деп Хатымның екі көзін,
220 Балажой келіп өпті мұнда өзін.
Мұнан кейін құшақтасып бір көрісіп,
Тұтты енді осында Йемен жолын.

Балажой Йеменге қайтып келді,
Халіні падиша сұрап білді.
— Не үшін Хатымның бір басыны
Кеспейін[ше] Йеменге қайттың? — деді.

Барғанда Хатымның ауылына
Төбелес қылды, муәли, сенга.
Сонда Хатымды жеңе алмайын,
230 Құры бос қайттың ба енді мұнда?

Осында Балажой жауап айтты,
Падишаның қасында тағзым етті.
Хатымның дұғаменен сәнасынан
Падишаға сөйледі мұнда енді.

Балажой айтыпты падишаға:
— Хатымды таптым мен бұл дүнияда,
Өнерлі, хош мінез, сұлу жүзді,
Осылайша таптым оны Тай елінде.

Ол Хатым тым жақсы жомарт екен,
240 Ақылды, тәмизлі дана екен.
Және де айтайын бір сипатын
Балуандықта біздерден абзал екен.

Хатымның жомарттық ауыр жүгі,
Екі қат ілді менің арқама.
Осындай бір дана жомарт екен,
Қояды қандай болса нығметтері.

Осылайша Балажой көп айтады,
Көргенін хазірет патшаға сөйлейді.
Мұндан соң Йеменнің падишаһы
250 Хатымға бұ жерде дұға етті.

Мұндан соң Йеменнің падишаһы
Мөһірлеп уәзірге ақша берді.
Ақшаны қалтаға махкам қылып,
Хатымның атына ихсан қылды.

— Ақшаны Хатымға алып бар, — деді,
Біздерден сәлемді сөйле, — деді.
Хатымның шұһрәті өз басына
Лайық-дүр не қылса да енді, — деді.

Мақтауға ол Хатым лайық екен,
260 Жомарттығы дүниеде рас екен.
Соның үшін бұ хатты ол Хатымға
Мөһірлеп есіміне ирсал етем.

Пайғамбар Расул Алла заманында,
Сахабалар Тай қабиласына барғанында,
Қабыл етпеген олардың кейбіреуі
Иманды андарке барғанында.

Олардан бірталай болған кісі,
Сахабалар қолына асир түсті.
Осында Пайғамбар Расул Алла
270 Қылышпенен кесерге бұйрық етті.

Тұтқын түскендердің арасында,
Бір қыз болған олардың ортасында.
Бұл қыз жалыныпты сахабаға:
— Мұсылмандар өлтірмесін бұ майданда.

Пайғамбар Расулдан тілей-дүрмін,
Азат қылсын, Хатымның қызы-дүрмін.
Сонда Пайғамбардың қасына келіп,
Айтыпты: — Азат қыл, Хатымның қызы-дүрмін.

Менің әкем дүнияды жомарт болған,
280 Пақырға бірталай азық болған.
Қысылған талайын азат қылған,
Тілеймін, иә, тақсыр, мен де сізден.

Мұндан соң пайғамбар Расул Алла:
— Зінжірді қолынан алың, — депті.
Зарарды қылмайын осы қызға,
Азат қылың осында қазір, — депті.

Пайғамбар Расулдың бұйрығыменен
Зінжірді алдылар қол-аяғынан.
Осылайша Хатымның ол қызыны
290 Сахаба бәрі де азат қылған.

Бұ қызды бұйрықпенен азат қылғаш,
Басқасын алдылар қарсы болғаш.
Мұндан соң Хатымның әлгі қызы
Жалладқа зар қылған мұны көргеш.

Қыз айтыпты осында ол жалладқа:
— Қылышты ұрыңыз менің басқа.
Тұқымым осында өліп қалса,
Абзал-дүр қылышты ұрған басқа.

Осылайша сөйлейді Хатым қызы:
— Достарым қалай болса мұнда, — дейді.
Көрейін достарым көргенін,
Өлейін анлар һәм өлсе, — дейді.

Осылай деп бұ қыздың сөйлегені
Пайғамбар құлағына есітілді.
Мұндан соң Пайғамбар Расул Алла
306 Бұ қыздан басқасын да азат қылды.

Тамам.

حكايت داستان خاتم طای

Хикаят дастан Хатымтай

Бисмиллаһир-рахман ир-рахим

Әуелі сөз бастайын бисмилладан,
Білмейді сөз тағрифын іс қылмаған.
Мұнафиқ, жол білмеген бейшаралар
Аһл болған адамды мысқылдаған.

Қате ғой деп бисмилла салмай қойма,
Әр сөздің зейінменен түбін ойла.
Қазақта аһл сүннет уә әл-жамағат,
Өнерін қазақтың да тегі жойма.

10 Қолыма қалам алып жаздым нұсқа,
Лұғат, сөзді білмейді зейіні қысқа.
Тәртіптеп кітап сөзін тәржіме еттім,
Алтынды араластырмай жез бен мысқа.

Қолыма хат жазбаққа алдым сия,
Шариғат жолында жорынғы тисе.
Көрген соң қызыққаннан жаза салдым,
Лұғаты ауыр кітаптан Османия.

Бұ кітап нәсір екен, назым емес,
Нұсқа қылған кітабым жазым емес.
Көрген соң бәйіт қылып шығарсам деп,
20 Бір азырақ көңіліме салдым кеңес.

Білерсіз нәсілімді — Алтай Қарпық,
Ат мінер бай баласы жалын тартып.

Біразырақ тауарих оқып едім,
Білуші қызыққандай тамаша артық.

Мұны жазған шайырдың Есжан аты,
Нұрбай ибн Алтай асыл заты.
Ғибрат көргендерге бола ма деп,
Есжанның тәржімелеп жазған хаты.

Құдайым бір азырақ берген ғылым,
30 Қараөткел зиратында жалғыз інім.
Тоғыз жүз тоғызыншы миладиде
Қазанға бастыруға жібергенім.

Енді Хатымтайға келелім

Тоқтасын риуаятқа жазған қалам,
Бар екен Басырада бір патша адам.
Хатымтай деп айтады оның атын,
Жазайын хикаясын енді тамам.

Сақи екен заманында Хатымтайың,
Қайыршыға ақшаны қылар дайын.
Хазірет Адамнан кейінгіде,
40 Сақи деп мәшһүр қылған осындайын.

Хатымнан сақи патша өтпес еді,
Сақи болсаң дәулетің кетпес еді.
Хатымның сақилығын мұнан аңла,
Келген адам нәумиз боп кетпес еді.

Шығыс пенен батыстан барады екен,
Жыл басында бір қисап алады екен.
«Айтқанымнан кем қылмай бересіз», — деп,
Мың тілланы қағазға салады екен.

Һәр жұрттан пақыр-міскін келсе керек,
50 Дидарын падишаның көрсе керек.
Мың тілладан кем ихсан етпес еді,
Күнінде қанша болса берсе керек.

Аты екен уәзірінің Сағид Әмин,
Қағазсыз айтқан сөзді жаңыламын.
«Мың тілладан кем ихсан қылмайсыз», — деп,
Тапсырып қойған екен қазыналарын.

Сағид Әминге тапсырған мұның бәрін,
Кім бұзар падишаның айтқандарын.
«Жыл басында қисапты бересіз», — деп,
60 Сандыққа салдырады қағаздарын.

Қағаз жазсам талады екі көзім,
Нәсірден назым қылып жазған өзім.
Бұл қисап бұл тәртіппен тұра тұрсын,
Хикаясын айтатын келді кезім.

* * *

Бір жігіт Басырада Жәнид атты,
Өзі қатар жігіттен салтанатты.
Атасы дүнияда бай кісі екен,
Атасы өліп, көп дәулет бұған қапты.

Атасынан сонша мал қалған екен,
70 Бұ дүния опасы жоқ, жалған екен.
Ғейіш-ғишрат жолына сарып қылып,
Ойын менен күлкіге салған екен.

Күннен-күнге дәулеті кері кетті,
Достары айтты: — Әй, шөлби, саған нетті?
Үгіт айтқан кісінің тілін алмай,
Ақырында сол малдың бәрі бітті.

Күннен-күнге жоқшылық хәдден асты,
Ақша менен мал бітіп жаман састы.
Бізге де кесапаты тиеді деп,
80 Өзі қатар достарының бәрі қашты.

Бейшара жүдә ғаріп, кедей болды,
Қайғы мен қасіретке көңілі толды.

Ішінен нала болып, аһы ұрып,
Байғұстың күннен-күнге жүзі солды.

Мал бітіп, сабыр-қарар қыла алмады,
Бейшара не қыларын біле алмады.
Әуелгі ғишраты еске түсіп,
Диуана, мәжнүн боп жүре алмады.

Көңіліне пікір қылып мұны ойлайды,
90 Иә өлтірер, иә зындан, — тірі қоймайды.
Патшаның мөһіріндей мөһір жасап,
Салыстырса айырып еш болмайды.

Жазуына салыпты жазуларын,
Тартқан кедей болып малдың зарын.
Қазынашыдан алады мың тілланы,
Бір түнде сарп қылады соның бәрін.

Бұзықтық күннен-күнге жаман болды,
Ақша алып фалшы мөрмен қалта толды.
Құр далаға мал шашып жұмсама деп,
100 Қанша адам көрсетсе де бұған жолды.

Ертең және орнынан тұрды дейді,
Қазынашы Сағидке барды дейді.
Хатымның мөһіріндей мөһірменен
Тағы да мың тілланы алды дейді.

Берген соң мың тілланы алды дейді,
Қайта бұзық орынға барды дейді.
Ғейіш-ғишрат, зауық қылып жұмсайын деп,
Қайта бұзық ойынға салды дейді.

Және ертесі базарға барған екен,
110 Мың тілланы қалтаға салған екен.
Сөзімді ұзын қылмай қысқартайын,
Қырық күнде қырық мың тілла алған екен.

* * *

Әлқисса, Сағид бір күн ойына алды,
Мөһір басқан қағазға назар салды.
Хатымның жазуынан айыра алмай,
Мұнша малды қайтеді деп қайран қалды.

Қағазбен ақша алады күнде барып,
Береді Сағид Әмин де қайран қалып.
«Япырым-ау, таусылмайтын неткен мал», — деп,
120 Хабарсыз жұрт сөйлесер ойына алып.

Патшаның қисап алған күні өтті,
Және қисап алатын күні жетті.
Ұлық-кішік уәзірдің бәрін жинап,
Майданға құрған екен алтын тақты.

Біреуінің хақысы бар бір адамда,
Кім хақысыз жүреді бұ жалғанда.
Хақына жетпеген жан қалмайды,
Алдына падишаның со барғанда.

Әділдікпен сұрайды жұриат бәрін,
130 Ғеш адамға қылмайды қаһарларын.
Бір адамды жіберіп шақырған соң,
Сағид Әмин алып келді сандықтарын.

Сағид Әмин де ойына алған екен,
Бұ дүние опасы жоқ, жалған екен.
Жәнидтің алып барған мөһірлерін
Ішіне бір сандықтың салған екен.

Дәулеті Хатымтайдың сондай мол-ды,
Сақилық патшалықпен көңілі толды.
Патша мен Сағид Әминнің қисабынан
140 Үш жүз алпыс тезкире артық болды.

Үш жүз алпыс тезкире артық болды,
Сағид Әминнің ішіне қайғы толды.